

Doktor Štefan Kočevar

rodoljub in pisatelj slovenski

Spisal in založil

Božidar Flegerič

Natisnola »Narodna Tiskarna« v Ljubljani

1890

359878

359878

Krásneji se nikdo nehonosí
Smelím čelem jako vlastenec,
Jenž v svém srdci celý národ nosí.

Jan. Kolár.

N 98800030

20. 1. 1988

Velečastnemu gospodu

Juriju Matjašič-u,

stolnemu proštu, zlatomašniku, knezoškofov-
skemu svetovalcu, bivšemu veroučitelju na
c. kr. gimn. v Mariboru,

posvetil v znak posebnega spoštovanja

pisatelj

Vlast že miluješ to víme
Proto slušne Tebe ctíme,
Že pak sam si její čest,
Podnět naší lásky jest.

Čelakovsky.

Posveta.

Možá, ki rodu je na čast,
Ker storil je za rod veliko,
Za ród, najdražjo njemu last,
Preskrómno sem naslikal sliko.

To sliko Tebi podarim,
— Učitelj bivši mi, oprósti! —
Kateri drugoval si ž njim
Za dóbe miljene mladósti.

Jednako bilo je srcé,
Jednako sta gojila nádo,
Jednake grele so željé
Že zgodaj Vama dušo mlado.

Željé: Buditi dragi rod
V korist predragi očetnjavi,
Jo brániti škodljivih zmdt
V veselje, radost majki Slavi.

Dosegel vsak je svoj namén.
Dolžnosti bila sta vesela;
Vsak čist značaj, značaj jeklén,
Marljivo se je lotil dela.

On srečen je boritelj bil
Za prava mile domovine;
Ti vesten si učitelj bil
Srčno udane Ti mladine.

On bil bolnikom pomočnik,
Brinóč se zá njih zdravje srečno;
Ti grešnim dušam si zdravnik,
Pripravljajoč jim radost večno.

Med živniki več njega ni;
Spomin mu blagi sevaj, sevaj!
A Tebe še množino dni
Prijazne sreče žar ogrevaj!

Otročja in dijaška leta.

Človeka gledajočega kraj, v katerem je tekla zibel kakemu posebnemu možu, ki je zaslužil deli svojimi, da mu ostane ime brezsmrtno, pollašča se neka prijetna veselost. Tudi tebi bo veselo pri srci, dragi čitatelj, ako te utegne prinesiti sreča v prijazni trg Središče. Trg nima nikake posebne znamenitosti. Hiše so, kakor navadno na kmetih, večinoma slamoj pokrite. Potnikove oči razveseljuje množina na občinskih tratoah pasočih se tolstih svinj, gladkih goved in čilih kobil s skakajočimi žebetj. V Črnci in Trnavi je polno gagajočih gosij in rac. Vse to je jasen dokaz, da je v Središčji precej blagostanja doma. Ako se napotiš po veliki cesti proti Medjimurju, videl boš na desni lično, precej prostrano opekoj pokrito hišo, št. 83. Na tem toriščji je bil v stari hišji rojen znameniti rodoljub, dr. Štefan Kočevjar.

Omeniti mi je, da Kočevjarji niso starinorej središki zleženiki. Prednik Kočevjarjem je bil Andraž Strgar, rojen v Kočevji na Kranjskem. Ta priimek se sicer ne nahaja nikjer v matrikah, a pokojni dr. Štefan Kočevjar, ki je videl še hišo, v kateri je bil rojen njegov prednik, imenoval ga je takó.

Andraž Strgar prišel je kot vojaški begunec iz Kranjske ter se je v drugi polovici sedemnajstega stoletja naselil v Središči. Bil je tkalec in si je vzel Marijo Lovrenčičko, vdovo nekega tkalca. Po njej so po tem nekaj časa imenovali in celo v matrično knjigo vpisavali njega in jenega njegovih otrok, a poznej je imenovan povsod le Kočevar.

Andraž je imel z Marijoj Lovrenčičkoj troje otrok:

1) Ivana, 2) Heleno in 3) Jožefa.

Ivan je bil rojen 1698. l. in je imel dve ženi. S prvoj, Doroj Plepelčkoj, bil je poročen dne 1. februvarja 1728, z drugoj, Anoj Solarkoj pa 12. februvarja 1738. Ž njima je imel več otrok, ki so pa vsi rano poumrli, samó Barbara od prve in Dora od druge žene sta se omožili, Barbara z Ivančičem, Dora z Govedičem.

Helena, dve leti starša od Ivana, bila je soproga Matjaža Svedra. Ta zakon je bil brez otrok.

Jožef, rojen 1728, je bil tudi tkalec, ter si je vzel dne 29. januarja 1749 Uršo Fučak. Iz tega zakona je bil sin Miklavž, — ded našega Štefana, rojen 28. septembra 1750, umrl dne 1. avg. 1832. On je dne 3. julija 1775 vzel v zakon Uršo Benčevko, ki mu je porodila troje otrok: Heleno, ki je imajoča jedva tri leta umrla; Ano, rojeno dne 8. aprila 1778. Ta se je dne 23. aprila 1797, poročila z Jožefom Ledinjakom in po njegovi smrti (dne 12. decembra 1812) dne 25. januarja 1813, z Mihaelom Hedžetom; Miklavža, rojenega 4. decembra 1782, očeta drja. Štefana Kočevarja.

Ded Miklavž je imel več bratov in sester. V Središči so živeli:

Mihael, rojen dne 24. septembra 1766, poročen dne 2. februvarja 1790 z Doroj Modrinjakovicoj. Bil je oče pokojne Helene Seinkovičke, matere g. duhovnika Frana in g. Tomaža Seinkoviča, in babice g. Jožefa Ozmeca, novomašnika. Njegova hči, Ana Plepelčka je bila babica novomašnika g. Jožefa Plepelca. Sin mu Matjaž Kočevar je gospodaril z Anoj Polančevkoj pri kapeli na istem mestu, kjer sedaj gospodari Blaž Klemenčič.

Dora, rojena dne 16. januarja 1757 je vzela Mihaela Mikoliča.

Ana, rojena dne 11. julija 1763. Jo si je vzel Martin Majoško.

Ded Miklavž Kočevar je po smrti svoje prve žene Urše Benčevke, vdove Mlinaričke (umrla dne 22. julija 1804 imajoča 62 let) dne 26. majnika 1805 vzel drugo ženo, 41letno Barbaro Bendnico.

V omenjeno hišo, za tistega časa št. 68, sedaj 83 je privedel Miklavž Kočevar dne 3. februvarja 1802 svojo nevesto Ano Muhl. Iz tega zakona je bilo več otrok:

1) Roza, rojena dne 7. avgusta 1803, umrla 10. sušca 1805; 2) Janez, rojen dne 22. majnika 1806, umrl 6. julija 1807; 3) Štefan, rojen dne 14. avgusta 1808; 4) Matjaž, rojen dne 10. februvarja 1811, še živi, pečal še je za mlada tudi tkalčijoj; 5) Janez, rojen dne 2. junija 1813, gospodari domá; 6) Helena, rojena dne 11. majnika, mati gospoda Antona Klobučarja, c. kr. sodniškega pristava v Ptuj, umrla 31. marcija 1888; 7) Marija, rojena dne 3. januarja 1819, bila je

soproga pokojnega Jožefa Modrinjaka, brata velečastnega gospoda Matjaža Modrinjaka, prošta v Ptuji, še živi; 8) Ana, rojena 22. aprila 1821, omožena Baumann, umrla dne 24. aprila 1874 in 9) Alojzija, rojena dne 10. novembra 1825, njen mož je bil zdravnik Andre, še živi v Šmarji.

Iz tega je razvidno, da je bila Kočevarjeva obitelj dosti premožna. Ded in oče našega Štefana sta bila pametna moža. Oče je celó nekaj študiral, in to je gotovo vplivalo na mladega Štefana.

Središčani so zbok tega posebne hvale vredni, da je pri njih bila v ormoškem okraji morda prva šola. Prvi učitelj imenuje se Matej Sinkovič (1660—1685). Od tega časa je poučevalo redno več učiteljev, dokler ni dne 7. januarja 1789 kupil Miklavž Kočevar (ded Štefanov) središke šole na dražbi za 130 glđ. 15 kr. Zakaj je bila šola na dražbi predana, ne vém. Leta 1795. ni bilo šole, — potem so poučevali nekaj časa kaplani, dokler ni bil leta 1800 kot učitelj nameščen Jurij Reš, ki je začel dne 2. majnika na večnici poučevati, ki je pa bila vsa podrta.

Domači šoli in tudi temu, da je v sosednem mestu Varaždinu na Hrvaškem, ki se je tedaj dalo zeló ceno živeti, bila gimnazija, imajo se Središčani zahvaliti, da se je mnogo njihovih sinov šolalo.

Že leta 1731. je umrl na Bisagu pri Bednji v Zagorji župnik Središčan Miklavž Stari. Leta 1743. Janez Plepelec, kaplan pri sv. Križi na Murskem polji. Leta 1770. Andrej Borko, župnik v Središči. Leta 1781. Matej Dominkuš, župnik v Središči. A kdo bi našteval še več teh imen? Samó to mi je

še povedati, da je jeden izmed srediških sinov preteklega stoletja bil doktor zdravilstva, in to Andrej Borko, rojen 21. novembra 1739, ki je kanil biti tudi duhovnik, in je leta 1764. vsprejel v Gradci manjše rede, a potem potegol iz seminista in šel na Dunaj učiti se zdravilstva. Podpiral je njega, kakor tudi njegovega mlajšega brata Matjaža (r. 1. januarja 1742), ki je bil frančiškan z redovnim imenom Emanuel, omenjeni stric, središki župnik Andrej Borko.

Kakor navadno središki otroci, takó je gotovo tudi naš Štefan za svojih otročjih let pasel živino svojega očeta po občinskih tratoah in v starem logu, hodil v Trnavo rakov in rib lovit ter se za hude vročine v njo kopat.

Kedaj je popustil otročje igre in začel hoditi v šolo, ne vémo, ker ni nikakega zapisnika, a gotovo je hodil v drugi razred k nadučitelju Karničniku, ki je prišel l. 1813 v Središče. V prvem razredu mu je morda bil učitelj Fran Regholec. Župnikoval je za tistega časa v Središči Lovro Hodjar, a kaplanovali so 1815—21 ti le kaplani:

Martin Megla od 19. novembra 1814 do novembra 1817, rodóm Velikonedeljščan; Jakob Markovič od meseca decembra 1817 do 11. novembra 1819, domá iz Ptujkega predmestja h. št. 19; Jakob Fradl od 11. novembra 1819 do 20. novembra 1821, rojen v Trnovskem vrhu župnije sv. Urbana pri Ptuj. Ti so mu bili veroučitelji.

Je li šel Kočever iz Središča v Maribor v tedanji tretji razred, ni znano; tudi mu po mojem mnenji tega ni bi bilo treba, ker v Središči se je

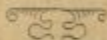
za njegove dōbe in še pozneje učencem brez milosti nemščina v glave zabijala. Moj oče, ki je bil leta 1827. in 1828. v Središči v šoli, pripovedal mi je čisto, da je nadučitelj Karničnik vsak ponedeljek prinesel v šolo lepo škatljico. In kateri izmed učencev je pregovoril prvi slovensko besedo, moral si je dejati to „škatljico“ v žep, ter jo dotlej pri sebi imeti, dokler ni slišal katerega drugega svojih sošolcev slovenski govoriti. Takó je šla ta „škatljica“ od ponedeljka do sobote iz rok v roke, in ker je bila lepo pisana, veselili so se je otroci, toda gorjé tistemu, katerega je usoda zadela, da jo je imel v soboto pri sebi, ker temu so po šoli nekaj prav vročih nametali na tisti del telesa, ki pri sedeži in tepeži največ trpi, kakor je rekel naš slavni Jurčič. Toda učiteljem ni bilo dosti, da je bil samó jeden učenec tepen; zaradi tega je moral vsak, ki je dobil v tednu „škatljico“, v njo podpisati svoje imé. In tem nesrečnežem so jih vsako soboto namerili. Kočevar je že toliko nemščine prinesel iz Središča seboj v Maribor, da je leta 1822. v prvem razredu prvi tečaj zvršil z dobrim uspehom, v drugem tečaju je imel vse predmete z odlikoj. V drugem razredu je dobil tretje darilo in imel tudi Hofrinov 5. štipendij v znesku 27 gl. 45 kr. V tretjem razredu je za skušnjo iz latinščine pismeno nalogo najbolj zvršil, in zaradi tega ga je nadzornik pred vsemi učenci pohvalil. Takó je pripovedal velečastiti gospod Jurij Matjašič, stolni prošt v Mariboru, bivši njegov sošolec. V tretjem razredu je dobil drugo, v četrtem tretje, v petem drugo in v šestem tudi drugo darilo. Isto takó

dobro je zvršil v Gradci tedanje modroslovne nauke. Prišedši vsake počitnice domov, imel je posebno veselje s poljedelstvom. Še kot medicinec je vsako jesen pšenico in žito sejal. Takó pripoveda mati vrlega narodnjaka gospoda Josipa Šinka, sedaj gotovo jedna izmed najstarejših žen v Središči.

Kočevar se je torej držal načela njegovega krajana, ki je pel v neki pesni, ako me ne vara moj spomin, tako le:

„Cepi, sekira, motika,
Plug, brana, plužna, otika,
Razsohe i zobače,
To je, kaj (r) zdravje da i kruh“.

Leta 1829. je šel učiti se na Dunaj, kjer je bil leta 1834. promovovan doktorjem medicine. Oče Miklavž, ki je dne 26. junija 1835. l. kot večletni župan umrl, učakal se je veselega dne, ko mu je vrli sin Štefan postal doktorjem.

Dr. Štefan Kočevar

v svojem poklici.

Svojo zdravniško prakso je začel doktor Kočevar najprej v Celji in ker je bil l. 1835. promovovan doktorjem vsega zdravilstva, kakor piše Stanko Vraz dne 3. decembra 1835 iz Gradca g. Muršecu,*) tedanjemu kapelanu v Ptuji: „Kočevar doktor medicine, kirurgije, oknega in babinskega umstva, itd.**) dobil je leta 1835. lehkó mesto okrajnega fizika v malem trgu Podčetrtku; in tukaj se je začelo njegovo blagonosno delovanje v korist ubogega, trpečega človeštva. Naudušen za svoj vzvišeni poklic, delal je neumorno, in v kratkem je njegovo ime daleč na okoli takó zaslovelo, da so ga klicali celó k takim bolnikom, katerim drugi zdravniki niso dajali nikakega upanja, da bodo kedaj ozdraveli. Kočevar je bil od narave blagega, mehkega srcá, da je malo takih ljudi, in baš zato siromakom pravi usmiljeni oče. Od revežev ni nikoli zahteval plačila, še zdravila jim je dajal zaastonj. In baš zbok tega lepega, plemenitega svojstva

*) Josip Muršec, dr. modroslovja r. 1807 v Bišči, umirovljen; veroučitelj v Gradci.

***) Gl. St. V. V. str. 141.

katero je dan danes zelo redko, akoprem bi imelo biti nakit srcu vsakega človeka naobraženca, čislali, spoštovali in ljubili so vsi poznatelji mladi in stari, obojega spola priljudnega gospoda doktorja!

Dne 4. sušca 1837 piše Stanko Vraz iz Gradca g. Muršecu, bivšemu kaplanu v Ptuji med ostalim to le: „Kočevar bo se 9. t. m. ženil. Bog mu daj dobro srečo!“*) Vzel je ljubeznjivo gospodičino Karolino Eisel, pl. Eiselsberg, blizo Celja domá, in je bil ž njo po vsej priliki v Celji poročen. Bila je divne lepote ženska ter je svojega moža, rekel bi prisrčno, strastno ljubila. Kedar se je moral k bolniku peljati, če tudi na slabem vozi, hotela ga je vsekdar spremljati, a blaga duša, kakor je bil pokojni dr. Kočevar, ni jej hotel kratiti tega veselja. Pri neki vožnji v Konjice sta se konja splašila, voz trkne na cesti v stolp in jeden butne glavo v glavo drugega, da bi se lahko oba ubila. Iz tega zakona, ki se je polnim pravom smel srečnim imenovati, rodili sta se dve hčerki, in to: Ludmila, rojena dne 16. februvarija 1838, soproga g. Ivana Žuže, in Ema Frančiška, rojena 23. majnika 1840, umrla 17. aprila 1842. Dà, srečen, presrečen je bil ta zakon, toda zakonca nista dolgo časa vživala svoje sreče; že dne 26. septembra 1840 se je blaga Karolina, bitje polno nežnosti, katero je narava obdarila bujno nenavadnoj lepotoj, preselila v večnost. Zaradi lepote, katera še se je tedaj kazala na njenem obrazi, ko je že duša njena telesno breme zapustivši odplavala v nadzemske višave, občudujejo jo ljudje še dan danes, ki so

*) Gl. St. V. V. str. 152.

jo videli. Ni torej čudo, da je njen rahločuteč soprog ni mogel z lehka pozabiti. Dne 15. srpnja 1841, piše Stanko Vraz iz Podčetrka svoji posestrimi, blagorodni gospe Dragoili Staudarki v Krč med ostalim to le: — — — „Sad me eto kod moga Kočevara, s kojim čitamo marljivo ilirski. Ja ga očem da oženim. Nu on kaže, da neće, zašto, da ima dosta na uspomeni prve žene.“*) Dne 14. oktobra 1844 je bil vendar v Podčetrku poročen s Terezijoj Koller, zakonskoj hčerjo pokojnega Andraža Kollerja, bivšega c. kr. uradnika, in njegove pokojne soproge Ane, rojenoj v Celovci na Koroškem. Jaz sem slišal, toda ne spominjam se koga, kje in kedaj, da ga je druga žena poprej nekaj časa gospodinjala nego jo je v zakon vzela. Možno je tudi to. Ž njoj je imel več otrok: 1) Julijo, rojeno 2. januarija 1845, ki je sedaj soproga g. Mayer-a, železniškega uradnika v Gradci. 2) Štefana, rojenega 25. oktobra 1846. Umrli je kot pravnik meseca oktobra 1870. Bil je lep mladenič, visoke postave in vnet rodoljub, ki bi gotovo stopil na sled svojemu očetu, ko bi mu bilo dano delj časa živeti; 3) Josipa, roj. 21. majnika 1848; on je sedaj doktor medicine v Celji; 4) Frančiško, rojeno 26. novembra 1850, soprogo g. Alojzija Wallterja, c. kr. sodnika v Rogatci in 5) Terezijo, rojeno dne 3. junija 1854, soprogo gosp. drja. Josipa Šernca na glasi odvetnika in rodoljuba.

Leta 1852. preselil se je dr. Kočevar v Celje, kjer je bil imenovan okrajnim fizikom. V Celji je oživil narodno zavest ter bil središče vseh ondotnih Slovencev.

*) Gl. St. V. V. str. 267.

Dne 15. februarija 1877 je dobil od Nj. Veličanstva presvetlega cesarja Frana Josipa I. častni naslov c. kr. svetovalca.

Iz vsega je razvidno, da je bil doktor Kočevar srečen človek, toda imel je tudi marsikatero grenko uro: Kakor sem že omenil vzela mu je smrt prerano goreče ga ljubečo ženo Karolino; njegova mati je imela protin ter ležala dolga leta v postelji, dokler je ni Bog dne 29. decembra l. 1849. k sebi poklical; dne 17. julija leta 1867. je izgubil svojo drugo ženo, a pozneje sina Štefana.

Za časa svojega mirovanja je rad zdravil, ako ga je kdo potreboval, a nikoli ni od bolnika več zahteval, nego borih 40 nov., kakor sem slišal od nekega gosp. duhovnika na murskem polji, ki je češče potreboval njegove pomoči. Bil je delaven neprestano do svoje smrti, katera ga je zadela v žalost vseh Slovencev po kratki bolezni dne 22. februarija 1883 o poludvanajsti uri v noči. Dne 25. febr. vršeč se pogreb je bil sijajen, slovesen, veličasten, da Celjani niso in morda ne bodo skoraj jenakega videli. Mrtvaški oder je bil ves venci posut, k pogrebu pa je prišla od vseh strani slovenskega sveta velika množina narodne gospode. Od blizo in daleč napotila so se društva zastavami, da so izkazala pokojniku poslednjo, a pošteno zasluženo čast. Sokoli iz Ljubljane, Mozirja in Zagreba, „Čitalnice“ štajerske in kranjske so se udeležile njegovega pogreba in na grobu so mu pevci zapeli poslednji pozdrav.

Izvedevši tožno vest o smrti nepozabnega pokojnika, zložil sem mu „grobní spomenik“, ki

je bil priobčen v 50. številu „Slov. Naroda“. Glasi se tako le:

Ko lipe, ki so kdaj se zelenile,
Na zémlijo cvetje sipale dišeče,
Podobe vrb žalujk bi zdaj dobile;
Na njih pred solncem kapljice viseče,
Ko bi v solzé se vroče spremenile,
Solzé — znanilke žalosti nesreče:
Solza pregrenkih bilo ne bi dosti,
Oznanjujočih naših src bridkosti.

Slovenija možá je izgubila,
Sirot ubogih dobrega očeta;
Kateremu je vedno v srci kiila
Za srečo narodovo misel sveta.
Prezgodnja Te pokriva nam gomila,
Preblaga duša, za vse dobro vneta,
Predrage domovine zvest ljubitelj,
Napredka njenega goreč čestitelj!

Podpornik slavne „Vile žerovinske“,
Katera nam je sladke pesni pela,
Katera za besede materinske
Nam v hladnih prsih je ljubezen vnela
Za šege, običaje domovinske
Nam mrzla čustva zopet je ogrela.
Ž njoj bivaš združen zdaj na večno gori,
A tu ž njoj sevaš v večne slave zori!

Živel si dolgo, a umrl prerano. —
Oh, da bi mogel dalje še živeti!
Življenje ni predolgo temu dano,
Ki dobra dela delal je na sveti.
Imé ne bo mu s truplom pokopano,
Še pozne čase ljudstvu bo v paméti,

Ker dobro delo, kakor solnce sije,
In sebi večne slave vence vije.

Pokojnik dragi! v večnem boš spomini,
Ne bodo Te pozabili rojaki,
Ki vrednimi ponašajo se čini.
Kot narodnjaki in kot poštenjaki,
Življenja tek žrtvujo domovini,
Svobode stebri čvrsti, stalni, jaki.
Naš rod dolžán je tebe spoštovati,
Doklèr živelá bo: „Slovenska mati“!

Kakó je naš dušni velikan, letošnje leto nas zapustivši Davorin Trstenjak,* ki je l. 1883. obečal, da priobči v „Kresi“ obširni životopis drja. Kočevarja, kar pa se žal ni zgodilo; in je obžalovanja vredno, ker on je imel nenavadni dar za opazovanje ljudi in bi zaradi tega vedel mnogo povedati o pokojniku, njega spoštoval, cenil in ljubil, izvedl prijazni čitatelj iz nastopnega „nareka“, priobčenega v „Kresi“ l. 1883. str. 214 itd.

„Ni Tebe več med živimi, preblagi prijatelj Krunoslave!

Takó smo bili poslovenili krstno imé Tvoje, kó smo pred šest in štiridesetimi leti na razvalinah Čeha, Leha-Meha grada v pričo brata Ljudevita** prisegli — mi tedanji edini „Iliri iz Šta-

*) Davorin Trstenjak rojen dne 8. novembra 1817 v Krajevcih župnije sv. Jurija na Ščavnici. Umrl dne 2 februarja 1890 kot župnik v Starem trgu. Izvrsten učenjak in pisatelj slovenski.

***) Dr. Ljudevit Gaj rojen dne 8. julija 1809. l. v Krapini. Osnovalec je v Zagrebu tiskarno in bil voditelj „ilirskih“ pisateljev. On ima velike zasluge za razvoj hrvaškega slovstva. Umrl je od kapi zadet dne 20. aprila 1872 v Zagrebu.

jera“, naimer Ti, brata Stanko*), Oroslav**), in jaz, do smrti neutrudljivo delati za dušno prerodenje naroda jugoslovenskega.

In res preblagi Krunoslave! Ti si bil „gaudium nostrum et corona nostra.“

Bil si velik kot človek, velik kot rodoljub!

Skoro pol stoletja sem občeval s Teboj, a nisem opazil nikdar na Tebi nobene strasti, nobenega madeža. Fuisti anima candida.

Jočejo se na Tvojem grobu otroci Tvoji, kterim si bil dober oče, stokajo bolniki, kterim si polajševal težave bolezni, žalujejo prijatelji, kterim si bil sladka uteha.

Kder si se prikazal svojim prijaznim obličjem, razveselil si društvo, kder si izpregovoril svojo modro besedo, prepričal si in utešil nasprotno mnenje. Blag si bil človek!

Ko si ves utrujen prišel domu pozno v noči iz daljnih obhodov svojega poklica, vzbudila Te je revna mamica, da jej ozdraviš bolnega otroka, vzbudil Te je ubogi rokodelec, da mu rešiš tovariščino življenje, — brez godrnjanja si vstal in ko si prišel do postelje bolnikove, bilo mu je že lažje. Tvoj ljubeznjivi pogled, Tvoja tolažilna beseda ga je že okrepčala in za svojo prijazno pomoč nisi mnogokrat drugo dobil nego hvaležni: Bog plati!

*) Stanko Vraz rojen dne 30. junija 1810 v Cerovcih pri Svetinjah, privrženec Gajev bil je zraven Preširna največi pesnik, kar jih je rodila slovenska zemlja v prvi polovici sedanjega stoletja, pisal je malo slovenski, a tudi od tega je večina izgubljena. Umril je v Zagrebu dne 24. majnika 1851. l. v najlepši moški dobi.

**) Oroslav Caf rojen l. 1814. v Ročici blizo svete Trojice v Slovenskih goricah, posvetil se je duhovskemu stanu. Izvrsten jezikoslovec. Umril 3. julija 1874 na Ptuj.

Tudi mene si pred dvajsetimi leti rešil smrtne bolezni, in takó imam za Bogom zahvaliti Tebi, ako še kaj koristim človečanstvu in ubogi domovini.

Velik si bil kot človek, pa tudi velik kot rodoljub. Sreča naroda slovenskega bila ti je nad vse. Pol stoletja si ga dramil, budil, pomagal vzdržavati ga pri življenji. Daroval si mu svojo glavo in srce, daroval svoje premoženje, a nikdar se nisi potoževal. Dasiravno nisi pogostoma živel v najsiyajniših materialnih razmerah, vendar si daroval in daroval, a ker dobrovoljnemu darovatelju vir blagoslova nikdar ne usahne, prerediti si kljubu velikej požrtvovalnosti pošteno sebe in svoje. Od onih peterih našega „Rüttlibunda“*) ostal sem jaz še edini na svetu. Preselil se je v bolji svet najpreje brat Stanko, za njim mojster naš Ljudevit, potem brat Oroslav, a zdaj je nemila smrt pobrala tudi Tebe, preblagi mi Krunoslave! Ne bode dolgo, da tudi jaz pridem za Vami. —

Ti pa, preblagi brate Krunoslave, blagoslavljal svoj narod iz nebeških višin, stopi pred prestol Vsemogočnega, in prosi ga, da štiti in brani narod slovenski ter ohranjuje v njem zložnost in edinost.

Kakó se je vsakokrat Tvoje okó solzilo, kedar je nastal med rodoljubi kak prepir!

*) Rüttli ali pa Grüttli je livada v kantonu Uri pri jezuru „Vierwaldstädter“. Na tej livadi so Švicarji za cesarja Albrehta I. (1298—1308) po noči od 7—8 novembra l. 1307. prisegli, da se hočejo osvoboditi cesarskega jarma, toda to je samó pripovedka.

Opomnja pisateljeva.

Prosi, da bodo vsakega rodoljuba pri narodnem delu vodili čisti in nesebični nagibi. Moralčni so bili prvi stavitelji narodnega doma, zato je božji blagoslov spremljal njih trude, moralčen in nebesebičen značaj si tudi bil Ti, zato je bilo delovanje Tvoje takó uspešno.

Hudo borbo borimo dandenešnji z nasprotnikom, a dosti je omahljivcev. O Krunoslave blagi! Tvoj duh stanoviti naj nam daje navdušenje in in okrepčuje narodne borilce!“

Mož, o katerem je naš pokojni starina, slavni Davorin Trstenjak, izrekel take besede, bil je res neka redka, nenavadna prikazen. Ljudij takó dobrohotnega, blagega srca, kakor je bil dr. Kočevar je malo.

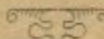
Oglejmo si še malo njegovo osebo, na koliko je meni možno opisati jo, ker jaz doktorja Kočevarja, akoprem mi je bil prijatelj, nikoli nisem imel priložnosti lično videti. Popišem njegovo osebo torej takó, kakor sem slišal opisavati jo od njegovih znancev.

Dr. Štefan Kočevar je bil bolj majhne, toda krepke postave in širokopleč, temne boje v obrazi. Lasjé, kateri so pa zgodaj osiveli, bili so kostanjeve boje. Čelo je imel visoko in lepo obokano. Pogled njegov je bil precej oster in zdel se je človeku, ki ga ni poznal, na prvi mah srp, toda vsak, ki je delj časa ž njim govoril, uvidel je takoj, da je njegovo oko pravo pravcato zrcalo blage čiste duše.

Občujoč z ljudmi, kazal se je čisto priproste ga. Govoril je s prostakom kakor z veljakom. V družbah, v katerih so ga prijatelji in znanci

teško pogrešali, bil je jako zabaven. Imajoč od narave lep govorniški dar, govoril je z lehka, neprisiljeno, dovtipno ter tem načinom prouzročeval v družbah nenavadno veselost. To sem slišal od nekih znancev pokojnikovih, ki so imeli priložnost češče ž njim občevati in to potrjuje tudi Davorin Trstenjak v svojem nareku, kjer reče: „Ti si bil ‚gaudium nostrum‘ . . . t. j. veselje naše. Dr. Kočevar je torej vsakoj prilikoj primernimi dovtipi razveseljeval svoje prijatelje. O tem je tudi živa priča pismo Stanka Vraza, katero je pisal dne 7. septembra 1840 iz Podčetrтка drju. Preširnu.*) V tem pismu naznanja Vraz prijatelju si Preširnu, kakó ga je o pustu zapustilo zdravje, kakó je imel sedem tednov trešliko in kakó je dobil prijazno povabilo od nekega sorodnika po tenki krvi, bivšega oskrbnika grajščine grofa Attemsa, naj pride k njemu, da spremeni zrak. Nadalje piše Vraz kakó je bil od svojega sorodnika in od njegovih otrok ljubeznjivo vsprejet, kakó je to dobrodejno nanj vplivalo in da je „tukajšnji mladi zdravnik na glasi in ognjeviti rodoljub dr. Kočevar osobito za razvedrenje srca mnogo doprinašal.“ Kako je zdravnik doktor Kočevar spoštoval drja. Preširna pesnika, videli bomo pozneje.

*) Dr. Fran Preširen rojen dne 3. decembra 1800 v Vrbi, mali vasiči na Gorenjskem, umrl dne 8. februarja 1848 kot odvetnik v Kranji, bil je v prvi polovici našega veka največi pesnik vseh Jugoslovanov.

Doktor Kočevar rodoljub.

„Prst božji se je dotaknol slovenskega naroda.“ Temi krasnimi besedami je začel naš slavni Božidar *) životopis štajerskega zgodovinarja Antona Kremplja. **) In res je imel popolnoma pravo; v drugi polovici minolega stoletja so se rodili po Slovenskem možje, kateri so, kakor da jih je bil navdahnol sam sveti duh, začeli se zavedati svoje narodnosti, kateri so začeni orati neobdelano, skoro čisto pusto polje domače književnosti pripravljali ubogemu narodu polagoma pot do omike. Brez njih bi z nami gotovo urezalo!

Za Kočevarjevega rojenja je še večina teh mož živela; in to je bila tista „krasna pesniška doba“, katero Stanko Vraz v svojem delu „Gusli i tambura“, posvečenem sorodniku si Mihovilu

*) Božidar Raič, rojen dne 9. februarija 1827 pri sv. Tomaži pri Ormoži, župnik pri sv. Barbari v Halozah, državni poslanec, umrl dne 6. junija v Ljubljani. Pokojnik je bil učen mož, velik rodoljub in izvrsten govornik, žrtvujoč mnogo za ubogo domovino.

**) Anton Kremplj, rojen blizu Radgone leta 1790., umrl 1844 kot župnik pri Mali nedelji. Bil je marljiv pisatelj in na glasi rodoljub.

Jaklinu,*) bivšemu dekanu v Ljutomeru, zelo naudušeno hvali.

Središčani se smejo polnim pravom tem ponašati, da se je v njihovem trgu narodil prvi rodoljub in pisatelj v ormoškem okraji, namreč Štefan Modrinjak,**) a drugi je bil naš doktor Kočevar, ki je poleg Stanka Vraza najznamenitnejši štajarski Slovenec iz prvega desetletja sedanjega veka.

Človek spominjajoč se Stanka Vraza, spominja se nehoté tudi drja Kočevarja. On je bil, kakor njegov pokojni dedek, — oče in vsi Kočevarji, dober gospodar, toda ne skop; Stanko Vraz učeč se na gimnaziji večinoma jezikom in pripravljajoč se za svoj vzvišeni poklic — pesništvo, zanemarjal je one učne predmete, kateri bi mu mogli pomoči h kruhu in ne dokončavši strokovnih nauk svojih preselil se je leta 1838. za stalno v Zagreb, kjer je bil oberočke vsprejet v kolo književnikov „ilirskih“ pod Gajevojo zastavo. Po svojem početkom leta 1835. umrlem očetu je Stanko Vraz podedoval malo nagorčijo pri Jeruzalemu v ljutomerskih goricah. Tem posestvom, katero je še sedaj lastnina njegovega nečaka Vatroslava Mohariča, upravljala je njegova ljubljena sestra Anka Moharička, ki je bila dobra gospodinja. Toda to posestvo ni mnogo prinašalo.

*) Mihovil Jaklin, rojen pri Jeruzalemu v župniji sv. Miklavža v Ljutomerskih goricah dne 6. avgusta 1770, umrl dne 23. junija 1848 kot dekan v Ljutomeru. Bil je izvrsten gospodar.

***) Štefan Modrinjak, rojen dne 23. decembra 1774, umrl dne 8. oktobra 1827 pri sv. Miklavžu, je prvi središki pisatelj, ako ni nekdanji krupinski župnik Štefan Fuček, rojen Središčan, kakor misli č. g. Slekovec. Jaz se z njim ne strinjam.

Tudi kot književnik je imel slabe dohodke, da je bil pogostoma v denarnih zadregah in v takih se je vedno obračal do svojega blagega zemljaka, drja. Kočevarja. Tukaj bodita navedena samó dva primera: Dne 15. januarija 1838 je pisal Vraz doktorju Kočevarju v Podčetrtek obširno pismo. S tem pismom mu je poslal Gajevo sliko, Vukotinovičeve *) pesmice in Kukuljevičeve **) „Turke kod Siska“; navestil mu je, da bo se služil „requiem“ v slavni spomin slavnega in neumrlega pesnika Ivana Gundulića, ***) kateri se je baš pred dvesto leti v večnost preselil, in na konci lista veli „i pošli mi zajedno s tím listom 5 gld. sr., kojih mi veoma treba. — — Pozdravljajuć Tebe i Tvoju suprugu i čelovajni Ljudmilku — ostajem ****) — Dne 24. grudna 1838 je pisal dr. Kočevar Vrazu: „Novce, koje zahtevaš, očeš dobiti po novom letu, jerbo sada, druge plativši nimam križa preko moje potrebnosti.“ In dne 17. sušca 1839 zopet: „Prije nedelo danah dobiti tvoje pismo, kojim mi ti naveštuješ, da ti jest novacah potrebno. Ja ti sada ništa nemorem poslati, jerbo mi obitelj moja toliko izdatakah uzrekovaše, da nimam više nego deset forintih u peneznici. Svitujem tebi da ideš k Demetru *****) ter njega prosiš za 2—3 desetke

*) Ljudevit Vukotinović, rojen dne 13. januarija 1813 v Zagrebu.

**) Ivan Kukuljević Sakcinski, rojen 1816. v Varaždinu, umrl 1889 v Zagrebu.

***) Ivan Gundulić najslavniji pesnik stare dobe, rojen dne 8. februvarija 1588, umrl 8. dec. 1838 v Dubrovniku.

****) Gl. St. V. V. str. 184.

*****) Doktor Demeter, rojen 21. februvarija 1811, u. 24. junija v Zagrebu.

na moj račun. Zna dem, da on iz prijateljstva, koje jest uvek meni prikazao, tebi on ove novce uzkratio ne bude. *)

Na to pismo je Vraz drju. Kočevarju moral ostro pisati, ker mu Kočevar prigovarja kakošen je prijatelj, ker mu ne veruje. Na to, kar se izpričuje, da ne more dolga plačati, nadaljuje (dr. Kočevar): „Zašto se izpričaš, da mi ne možeš duga platiti. Jesam li tebe terjao? Ja nigda nisam mislio na taj dug, kojeg ako ga ne moreš platiti, tebi popustim. **)

Kdo bi dan danes kaj takega pisal? Ni li to znak pravega pravcatega rodoljubja? Take besede morejo biti izliv iz blagega, za vse kar je dobro, lepo in koristno živo vnetega srca!

Iz tega je jasno razvidno, da je Stanko Vraz deval Kočevarjevo mošnjo pogostoma na pipo, in on mu je po možnosti vedno pomagal in prav je imel, ker ako ne bi bilo Kočevarjeve podpore, Stanko Vraz ne bi bil Vseslovanstvu to, kar mu je svojimi neumrlimi deli.

Po hudi bolezní leta 1840. in še često pozneje imel je dr. Kočevar Stanka Vraza pri sebi. Janez Kočevar, brat pokojnikov, pravil mi je, da ga je ondi videl kakó je ležé na sofi piskal na piščalko narodne napeve. Doktor Kočevar je bil Vrazu tudi svetovalec v vsakem oziru, ker nikdo ga ni takó do drobnega poznal kakor on. Ta iskrena prijateljska zveza je trajala do Vrazove pre-rane smrti, ki ga je na veliko žalost vzela ne le

*) Gl. St. V. V. str. XX.

**) Gl. St. V. V. str. XX.

Hrvatom in Slovencem, temveč vsem Slovanom dne 24. majnika 1851 v najlepši dobi

Ne le tem, da je blagodušno podpiral svojega dragega zemljaka, najboljšega tedanjega hrvaškega pesnika, ampak tudi tem je kazal blagi dr. Kočevar plamtečo iskro svetega rodoljubja svojega, da se je živo zanimal za vsako na Hrvaškem in Slovenskem obelodanjeno prikazen na slovstvenem polji. Marljivo je kupoval knjige ter jih delil gospodom župnikom in kaplanom, napejnajoč vse svoje sile in žile, da vzdrami v mlačnjakih narodno zavest, povsod jih bodreč in podbujajoč. Kakó si je dr. Kočevar prizadeval in se trudil, piše Stanko Vraz dne 18. februvarija 1838 svojemu prijatelju, gosp. Josipu Muršecu, kaplanu v Ptuji med ostalim to le: — — „Doktor Kočevar z Podčetrka je tudi tu bil. Mi smo si tej*) mnogo spominjali od Slovenstva, ino pri tem tudi nekaj od Vas. On je veliki Slovenec! naš prorok v Celškem kolobari. On nam je v svojem kraji to, kaj ste nam Vi, dragi prijatelj v Ptuji. On razprodava knjige slovenske, nagovarja dremavcem in betežnikom Slovenskim k bujenju in ozdravljenju narodnemu. — — — On je tam dosti farmeštrov in kaplanov na vero Slovensko obrnol. Jemu prè to delo dobro od rok ide, zakaj on ma zdravje svojih pokornjenih v svojih rokah, ino tak se noben nepodstopi mu kaj proti reči.“**)

Kakó je dr. Kočevar kot estetično naobražen mož vedel čislati prave pesniške umotvore, bodi

*) tej je kratica iz tedaj. Rabi se v ormoški okolici

***) Gl. St. V. V. str. 168.

razvidno iz lista, ki ga je pisal ta velecejenjeni rodoljub leta 1839 iz Podčetrška drju. Preširnemu v Ljubljano. List je pisan vrlo lepim nemškim jezikom. Jaz ga hočem podati čitateljem v slovenskem prevodu, toda ta prevod ne more se nikako jednačiti z izvornikom. On je ž njim v taki razmeri kakor najslabši čvček z najslajšim Ljuto-merčanom. Glasi se list drja. Kočevarja doslovno tako le:

„Gospod Vraz je meni izročil 15 izvodov slovenskih narodnih pesmij, katere je bil nabral, z nalogom, da jih Vam pošljem. Vršeč radostjo ta nalog, uporabljam priliko, Vas srčno zahvaliti na velikem veselji, katero so mi Vaši izvrstni pesniški proizvodi provzročili. Vaš „Kerst per Savizi“, „povodni mosh“ etc. sem že često čital, toda jih še sedaj začemjam često čitati, kedar se hočem razveseliti. Vaš določen izraz bogate, misli, krasne slike, neprisiljenost v jeziku in srokih (vjemah) morajo vsakega, tudi gledé na naš jezik pristranski mislečega presenetiti in razveseliti. Presenetiti, rečem, ker Vi v jeziku, kateri še ni olikan, takó izvrstno pišete. Vi ste mojster našega jezika, in če bi bilo možno njega povzdignoti do slovstvenega jezika, ne bi jaz vedel za nikogar, ki bi bil zato bolj sposoben, nego za Vas. Gornja Ilirija mora se z Vami ponašati. Srednja in Dolnja Ilirija bi si čestitali imajoč takega pevca.

Hotel Bog, da Vi ne bi nikoli nehali bogatiti našega malega slovstva svojimi dušnimi proizvodi. Hotel Bog, da Vi ne bi nikoli nehali biti svečenik Slave! Ker kje bi ona našla drugega

Preširna? Koliko let bi morala čakati, da bi jej zopet kak pevec „Kersta“ prinesel kako žrtev? Ne zapustite naše Slave, in ako tudi ne prisegnete na zastavo novega ilirskega slovstva, pojte slovenski (gornje ilirski). Ne zapustite nas, vaših rojakov, kateri Vam vse zaupajo uverivši se, da ste sam Vi zmožen rešiti slovstveno čast Gornje Ilirije. Sicer bi ilirsko slovstvo več pridobilo, ako bi se Vi Gaju pridružili, da bi v našem skupnem vrtu cvetice gojili, toda Vi imate že svoj cvetni vrt, kateri ste do sedaj takó dobro gojili. Gojite ga tudi v bodoče in boste se uverili, da bo se vsak Ilir tega veselil.“ *)

Ne veje li iz vsake v tem listu zapisanih vrstic sapa gorečega rodoljubja? Istina, dr. Kočevar je bil vnet za ilirizem, ki je baš za onega časa bil v najlepšem cvetu, nimajoč mnogo nade, da bi se mogel slovenski jezik kedaj povzdignoti na kako slovstveno stopnjo; a kdo bi mu to zameril, saj je večino vrlih domoljubov slovenskih prešinjala tedaj na jugu vladajoča ideja ilirizma?

Usodepolno leto 1848, katerega pomlad je mnogim ljudem sila mnogo obetala, ko je v zapadnem in srednje-evropskem človeštvu začelo vreti in kipeti, odkazalo je zašemu drju, Kočevarju tudi pot na politiško polje.

Oglejmo si nekaj malo ono dobo:

Do leta 1848. životaril je naš ubogi narođič zenamarjen, zaničevan, pozabljen, a tega leta je tudi on začul sladkozvočno besedo „svoboda“, o kateri mu za prejšnjega železnega absolutizma

*) Gl. Letopis M. sl. za l. 1875 str. 158.

mogočniki niso dali niti sanjati. Žalosten, prežalosten je bil položaj ubovega ljudstva slovenskega, dokler ga ni vzbudilo 1848. leto.

Plemstva tega stanu, ki je do nove dobe v vsakem oziru bil voditelj narodom, akoprem je ošabno preziral nižji sloj naroda, često sebično braneč svoje stanovske predprave, Slovenci nismo imeli; meščanstvo je bilo čisto neslovensko po duhu in nekaj tudi po krvi. Mesta, tudi najmanjša, katerih prebivalci imajo navadno le malo čuta za vero in krepost, bila so gnezda tujih šeg in navad, se vé da tudi tujih jezikov. Večja mesta so na sé potegovala promet in s tem trgovce tujce — Nemce in Lahe. In ti obogativši se od žuljev slovenskih voznikov, tovornikov, obrtnikov, težakov in kmetov, plavajoč v slasti in masti, gledali so zaničevalno na ubogi narod, ker jedino jim je dalo imetje veljavo, vpliv in blesk. Čim bolj so meščanstvu rastle gmotne in duševne sile, tem bolj nam je bilo v narodnem oziru tuje, ter je tem uspešnejše potujčevalo narod sam. Jedino duhovniški stan je bil na strani prostega ljudstva. Ta stan, ako ni bil Slovencem voditelj, bil jim je vsaj tolažitelj, in sicer duh tolažitelj v vrsti dolgih tožnih let. Od tega stanu je slišal ubogi kmet o nedeljah in praznikih s propovednice božjo besedo v domačem jeziku. Res, da je bila ta beseda često okorna, osobito duhovništvo sekovske vladikovine navzemši se tujega duha in pozabivši skoro sladko besedo materinsko, ni moglo dostojno razlagati vernikom božje besede. Ko se nebo prevleče temnimi oblaki, videti je vendar časi na njem tu in tam slabo brleče redke

zvezde; tako malo je bilo za one dobe duhovnikov, kateri so vedeli toliko materinščine, kolikor so se je domá naučili. Res žalostne razmere! A vendar so besede nepozabnega nam kneza in vladike Antona Martina,*^{*)} katere je pisal l. 1853. v „Drobtinicah“, glaseče se: „Bila je sv. cerkev doslej jedina varhinja, dojnica in mati naše narodnosti in mati jezika našega; le ona je začela izobraževati narode slovanske, vnemati jim luč izveličanske omike; le ona je nam ohranila in otela iskrico mile slovenščine, da je nemili nemškutarji zadušili niso“ popolnoma resnične. Duhovniki torej, akoprem jih ogromna večina brez vsake narodne zavesti, bili so narodu posredno in neposredno dobrotniki in učitelji, ne kopajoč mu jam, v katere bi ga zagrebli.

Pred letom 1848. ni bil naš kmet sam svoj; ni bil svoboden ni v gmotnem ni gospodarskem oziru. Francoska vlada je Slovence v „Iliriji“ t. j. na Kranjskem, gornjem Koroškem in v Primorji rešila grajščinskega pravosodja, ker načela francoske revolucije so dovršila tu ravnopravnost državljansko kmetov z bivšimi gospodi. Nekatere preinačbe je avstrijska vlada zopet ovrgla; „obnovila je na podlagi zakonodajstva zadnjih dveh desetletij 18. veka osnovo kmetskih razmer napram gosposki, vpeljala je spet nadgospodarstvo (nadlastniško pravico) grajščinske gosposke na kmetskih posestvih, najvišji, pravi gospodar svoji zemlji torej ni bil kmet Slovenec, nego grajščak Nемец“.

^{)} Anton Martin Slomšek, rojen dne 26. novembra 1800 na Ponikvi, umrl dne 24. sept. 1862 kot knez in škof v Mariboru. Njegove zasluge za slovensko ljudstvo so znane vsakemu Slovencu.

Mnogo hude škode je delala kmetu tlaka; ker obdelujoč njive in vinograde svojega grajščaka, zanemarjal je kmet svoja posestva in se poleg priučeval malomarnosti in lenobi, ker kot tlačan je delal kmet prav po tlačanski, ne brigajoč se tudi za svoja opravila; „gospodarski grehi so se gromadili in zavirali prospeh mnogega gospodarstva tudi v poznejših ugodnejših časih“.

Tedanje razmere med gospodom in kmetom ne dajo se današnjim prisposodabljati. Tedanji kmet se je svojega gospoda bolj bal, nego sedanji hudiča. A kakó se tudi ne bi bal! Moral se je bati in to ni toliko gospoda samega, ker ž njim ni skoro nikdar, ali je le redkoma prišel v dotiko, kolikor njegovih uradnikov od najvišjega do najnižjega. Navadno so bili po Slovenskem grajščinski oskrbniki tujci — Nemci, ki so se le za silo naučili slovenski lomiti. Ako je bil kateri izmed njih Slovenec, sramoval se je materinščine in govoril le gospodski — nemški. Tak oskrbnik, katerega naobraženost je bila le vnanja ter mu ni predrla v srcé, ne goječ nikakega plemenitega čustva, imel je čuden pojem o slovenskem kmetu; ako ga je imel pred seboj, misli! je, da gleda največjega neumneža, katerega srce je polno prevzetnosti in hudobije, in baš zbok tega je kmeta preziral, zaničeval, odurjeval. Kmet ni nikoli slišal iz gospodovih ust milozvoneče prijazne besede, ki navadno na prostaka silno dobrodejno vpliva. Kmet je pred gospodom strahoma lazil in plazil se, a imajoč za seboj vrata gospodske pisarne, klet je in preklinjal gospoda ter stiskaval svojo

trdo žuljevo pest. Zaradi tega so bile нравstvene posledice zelo neugodne: tlačan moral se je učiti rano klanjati se gospodski in to mu je morilo moški ponos, osobito v takih okolicah, v katerih je bilo mnogo grajščin.

Žalostni položaj, v katerem je bil slovenski kmet, zljajšala je vsaj nekaj malo prekucija 1848 l. Tedaj je bilo po vseh pokrajinah mnogojezične Avstrije, osobito na Ogrskem in Laškem silno pa narodno gibanje. Kar se tiče narodne zavednosti Slovencev, niso se oni mogli nikako primerjati ostalim avstrijskim Slovanom. Najpoprej se je začelo svitati na spodnjem Štajarskem in potem stoprav polagoma pri naših rojakihi zapadnikih; in sicer je začelo ilirstvo dramiti narod slovenski, ki je vedno na sé vleklo književnike slovenske na Štajarskem. Kranjski dijaki dovršivši srednje šole na hrvaških gimnazijah navzeli so se tam tudi narodne zavesti, katera se je potem začela širiti po domačih tleh. In odločni politik in prvak poznejših let, slavnoznani doktor Janez Bleiweis *) zahajajoč tudi v društvo mladeniško naudušenih mož, nasrkal se je stoprav med njimi narodnega duha, katerega še v njem ni bilo najti v prvih letih uredovanja „Novic“. Prijatelji so se češče shajali in osnovali nekak stalen odbor, v katerem so se navadno pomenkovali najprej o slovstvenih pitanjih, pozneje stoprav o važnih pitanjih za slovensko bodočnost. In s časom so tudi „Novice“ začele prinašati poleg čisto kmetijskih stvari po-

*) Dr. Janez Bleiweis rojen 19. nov. 1808 v Kranji, umrl 29. nov. 1881 v Ljubljani.

litične beležke, ki so sicer bile čisto nedolžne, a vendar so narejale na narod vsaj nekaj malo vtisa.

Narodna zavest med Slovenci se je začela netiti od juga pa tudi od severa prek Dunaja in Gradca, kjer so slovanski vseučiliščniki in uradniki občevali z drugimi naudušenimi Slovani. Že okoli leta 1843. imeli so dunajski Slovani v „parški kavarni“ svoje glavno shajališče, a leta 1845. imeli so svojo „Slovansko kavarno“ k Grlovičv. V to kavarno so zahajali mladi severni in južni Slovani, izmed katerih so bili nekateri pozneje imenitni književniki. Leta 1844. imeli so prvi „slovanski ples“. Leta 1845. je bil „slovanski ples“ v dvorani „hruške“; jako sijajna sta bila plesa 1846. in 1847. leta; pri prvem so se Slovani opekli, ker so imeli 2000 glđ. primanjkljaja, ki so pa ga z lehka pokrili bogati češki plemenitniki in srbski knez Miloš in Mihael. Leta 1847. so pa imeli že dobitek. S plesi so se vrstile tudi besede, osobito zanimiva je bila beseda leta 1847.

Za tega kuhanja in vrenja so prišli marčevi dnevi. Na Dunaji so živeli tudi Slovenci in mnogo drugih Slovanov in marsikateri se je udeležil občnega gibanja. O pripravah za dan 13. sušca, katere so delali visokošolci, da bi šli v zbornico deželnih stanov, vedeli so tudi Slovenci. Poprej je vladala politična tišina na Dunaji, a to tišino je pretresla pariška revolucija meseca februarja 1848. leta; vsak pametnik je živo čutil, da se mora tudi pri nas izvršiti prevrat. Ni tukaj prostora, da bi popisaval dogodbe na Dunaji, katere so imele velik vpliv izrecno na sloven-

ski narod. Vest o dunajski revoluciji letela je bliskoma in dospela brzo do slovenske meje. Dne 16. marca je že bila v Ljubljani in se takoj raznesla po vsem mestu. Za nekoliko ur so nosili Ljubljančani na prsih bele trakove „znak veselja in narodnosti“. Zvečer je bila v gledišči slavnostna predstava; gledišče je bilo krasno razsvetljeno in poslušalci so peli stojé cesarsko pesem. Prosti neomikanci so pa prouzročili tudi nekaj izgrečov, pozdravljajoč ljubljansko mlado svobodo, a niso mogli posnemati vrstnikov svojih v velikih mestih na Dunaji, v Pragi, Lvovu, Gradci. Istega leta so bile v navadi mačje podoknice v Ljubljani, Vipavi, Tržiči, ki so pa bile popolnoma nedolžne igrače. V Ljubljani so osnovali narodno stražo, katere je bilo 5 kompanij, in ta straža je imela po odhodu vojakov na laško bojišče skrbeti za varstvo po mestu. To je bil dokaz, da svoboda nalaga človeku tudi dolžnosti, ki pa vsem ne godé. Narodne straže na Slovenskem pa niso vse delovale v narodnem duhu.

Dne 20. sušca so izvedeli v Ljubljani, da je cesar dovolil tiskovno svobodo in ustavo, kar so že dne 15. sušca plakati na hišnih oglih objavili narodu na Dunaji. Ta novica je prouzročila sila veliko veselje. Iz Ljubljane so pisali „zahvalno adreso Kranjcev“ cesarju. V Mariboru so se radovali, Slovenci in Nemci v bratovski zlogi. Zajedno so podpisavali Slovenci in Nemci adrese cesarju in vladi. Po kmetih so slavili dotlej jim neznano svobodo služboj božjój, pokanjem topičev godboj, plesom i. t. d.

V novo gibanje so posegli tudi deželni stanovni, ki so imeli razne želje, a posebna jih želja je bila, naj se Avstrija zveže tesno z inoavstrijskimi nemškimi brati in z veliko premočnoj Nemčijoj. (Res hvale vredna želja!). Tudi adresa graških meščanov je poudarjala zvezo z Nemčijoj in v istem duhu je opravila svoj posel na Dunaji deputacija graške univerze. Stanovi so zahtevali v novi adresi do cesarja vredenje kmetov razmer, odpravo podložništva. Revolucija je vplivala na stare stanovne in razširila v zmislu svobode zastopanje naroda ter tem načinom krčila pot tudi narodu slovenskemu, da so se mu odprla vrata zbornic, v katerih so govorili in odločevali i o njegovi usodi. Bilo se je bati za javni mir, dokler ni bilo rečeno najimenoitnejše gnotno pitanje — odveza kmetovkega stanu.

Marčeva revolucija je obečala kmetom svobodo, odpravo kmetovke podložnosti, ker brež nje ne bi se tudi ustava mogla izvršiti. A bilo je težavno, ker zakoniti činitelji niso ustanovili tudi potrebnih postav, po katerih bi se uresničila proglašena načela in določile poleg „pravice“ tudi „dolžnosti“.

Kmetom so obečali osvobojenje, prenehanje tlake, desetine, gorščine in več drugih rečij, a vendar je ostalo še vse, kakor je bilo in čim dalje je veljal stari red, tem večje so bile sitnosti, množili se prepiri med gospodoj in kmeti in tem načinom je prišlo v nekijh krajih na Slovenskem do kmetovke izgredev in največ zaradi tega, ker je bilo tudi nekaj zlobnih hujskačev, šuntajočijh že razdražene kmete, misleče, da jim ne bo treba

plačevati gospodski nikake odškodnine. Mnogo so tudi kmetske razkačenosti bili krivi grajščinski oskrbniki, izmed katerih so le redki vedeli za silo slovenski, a sramovali se govoriti. V obče so grajščinski oskrbniki s kmeti tako grdo ravnali, da so morali vzbujati med njimi mržnjo do sebe. Teh žalostnih razmer ne bom dalje popisaval, samo to še rečem, da so iz zgodovine nam znane kmetske bune imele vse zelo žalostne nasledke.

Tedaj je nastala nevarnost za Avstrijo in Slovence, ker so Nemci nameravali vrediti veliko nemško državo, raztrgati Avstrijo ter potopiti Slovence v morji velike Nemčije, kateri novo središče bi imel biti Frankobrod. A tudi med Slovenci so bili pogumni možjé, kateri so začeli snovati „Slovenijo“. Pokojni dr. Bleiweis je prilikoj slovesne avdijencije pri nadvojvodi Ivanu sprožil besedo o zjedinenji Slovencev. Svobodomili in ljudomili nadvojvoda, ki je bil tudi med Slovenci zelo priljubljen, odobral je to namero (kakor je mislil dr. Bleiweis) vprašajoč ali to, česar želé Kranjci, želé tudi koroški, štajarski in drugi Slovenci. Na to vprašanje tedaj dr. Bleiweis ni mogel odgovoriti in stoprav dandenešnji gotovo vémo, da se je varal, nadejajoč se, da bo nadvojvoda Ivan pomagal osnovati „Slovenijo“, ker on je bil v politiki Nmec, za zjedinjeno Nemčijo pod pokroviteljstvom Avstrije in nasprotnik razkosanju štajarske kronovine, brez razkosanja Koroške in Štajarske pa ní bilo gradiva za združeno „Slovenijo“. Med Ivanom in vladajočimi dvorskimi krogi je bilo marsikatero nasprotje in zbok tega je bilo tem manje mogoče, da bi se uresničile želje Slovencev.

Nadvojvoda Ivan je zahteval, da se za zjedinjeno „Slovenijo“ oglašé tudi nekranjski Slovenci. In takoj so zložili na Dunaji poziv z naslovom: „Kaj bodemo cesarja prosili?“ Ta poziv so razposlali tiskan na vse slovenske kraje, naj se rojaki podpišejo in prošnjo pošljejo cesarju. Zahtevajo naj pa Slovenci 1. zjedinjeno Slovenijo, 2. ravnopravnost slovenščine v šoli in uradu; 3. neodvisnost Avstrije od Frankobroda.

To prošnjo so širili rodoljubi po vseh slovenskih pokrajinah, celo na Koroškem so bili neki pogumni voditelji ondotnih Slovencev za njo, samo vladiki Slomšek ni ugajala. Njemu se je zjedinenje Slovencev v skupno „Slovenijo“ videlo presmelo!

Narodni program je zastopala poleg dunajske „Slovenije“ dne 16. aprila ustanovivša se posestrima graška „Slovenija“, ki je začela takoj svoje delovanje v zmislu §. 2. pravil: „Povzdiga narodne zavesti na podlagi izobraževanja slovenščine in poznavanja sorodnih narečij v dosego tesnejše zveze z ostalimi slovanskimi vejami.“ Duša graške „Slovenije“ je bil nje začasni starešina, že omenjeni g. dr. Josip Muršec, ker malo-kdaj je pero slovenskega žurnalista spisalo take članke, kakor so bili iz njegovega peresa priobčeni članki v Gradčanki.

Že 22. aprila je objavila načrt prošnje, ki naj bi se poslala cesarju. Ta načrt poudarja različnost narodov in jezikov v Avstriji.

Zadnja točka te prošnje se glasi: „K nemški zvezi Slovenci ne marajo spadati; ostati pa hočejo neomahljivo verni ustavni vladi avstrijski v

krogu ravnopravnosti dežel in zmatrati vse narode velikega cesarstva svojimi brati.“

Ta načrt je prehitela ustava dne 25. aprila, katere nedostatek (neuresničenje njihovih želj) je zavedne narodnjake neljubo dirnal. Sestavili so novo prošnjo in jo poslali cesarju. Ta prošnja se je poslala tudi državnemu zboru, ko je dobila 11.000 podpisov; toda vse je bilo zaman. Ljubezen do združene „Slovenije“ pa tudi ni bila preživa; ta zahteva je našla celo odločne protivnike med zavedenimi Slovenci.

Glasovi, zahtevajoči tesno zvezo s Hrvati so bili precej osamljeni. Istina, da je ban Jelačić*) povabil v hrvatski zbor tudi zastopnike ostalih Slovanov avstrijskih, in deželni zbor je večkrat poudarjal, da se morajo približati Slovenci in Hrvati tudi politično in državnoopravno. Toda ta agitacija je samó toliko dosegla, da je bil dr. Štefan Kočevar poslan v imenu štajarskih Slovencev v zbor zagrebški. O tem poslanstvu bo pozneje govor.

Nemška frankobrodsko propaganda je v malo tednih tako silno narastla, da vlada ni mogla za-
brani volitev za narodno skupščino v Franko-
brodu, katere naj bi se udeležili zastopniki nem-
ških držav. Ona skupščina naj bi osnovala novo
Nemčijo, ne meneč se za ostale dežele avstrijske
in njihovo ustavno osnovo. Slovani, to je Čehi in
Slovenci niso vedeli, kaj bi počeli in v tem odlo-

* Josip Jelačić Bužinski rojen 16. oktobra 1801 v Petrova-
radinu, višji vojaški dostojanstvenik, bil je l. 1848. imenovan ban
Hrvaški. Leta 1854 je bil povzdignjen v grofovski stan. Umrli je
dne 20. majnika 1859 v Zagrebu. Izdal je v nemškem jeziku malo
knjižico pesnij, ki so tudi pohrvačene.

čilnem trenutji je postal rešitelj Avstriji in Slovanom Čeh dr. František Palacky*), ki je prejemši povabilo odbora iz Frankobroda odklonil vabilo k udeležitvi ondešnjega posvetovanja; iz te odklonitve je nastalo sloveče pismo z dne 11. aprila, v katerem češki državnik in zgodovinar med ostalim pravi: „Vaš zbor hoče dosedanjo zvezo knezov nadomestiti z zvezoj nemških narodov; zjediniti hočete nemški narod v pravo jednoto, ojačiti nemško narodno zavest in povečati moč Nemčije znotraj in zunaj. Dasi zelo spoštujem to težnjo in čut, na kateri se opira, in baš zato, ker ga spoštujem, ne smem se Vaših zborov udeležiti. Jaz nisem Nемеc . . . samo zato me pa vendar niste vabili, da bi samo nehote prikimal, neimajoč lastnega uverjenja. Moral bi v Frankobrodu zatorej zatajevati svoja čutila in hliniti se ali pa ob priliki glasno oporekati. A za jedno sem preresnoben in preprostodušen, za drugo nisem dovolj smel in brezobziren. . . Zjedinjena Nemčija po Vašem načrtu hoče Avstrijo za vselej oslabiti“. . . Palacky brani Avstrijo, ki se bode jačila na podlagi ravnopravnosti narodov, dočim je zjedinjena Nemčija nemogoča razven republike.

Razumeva se, da so psovali Palackega z vladoj vred ljubitelji zjedinjene Nemčije.

Položaj Slovencev je bil v tem oziru jednak položaju Čehov in zbok tega so morali i Slovenci odkloniti volitve za frankobrodski zbor in boj protifrankobrodski je začela dunajska „Slovenija“.

*) Dr. František Palacky rojen 14. junija 1798, umrl 26. majnika 1876. Slavni češki zgodovinsopisec.

Z vsaj močjo je tudi graška „Slovenija“ delovala proti volitvam v Frankobrod; širila je med narodom oglase dunajske „Slovenije“, Palackega pismo od 11. aprila, katero je bil poslal v Frankobrod, oklic barona Buchmanna; nabirala je podpise za prošnjo za združeno „Slovenijo“ in poučevala narod ob ustavnih pravicah in dolžnostih. Po dovršenih volitvah frankobrodskih je graška „Slovenija“ pozivala narod, da naj posreduje proti volitvam in naj se pripravlja na volitve državne-zborske; poziva duhovnike, uradnike, učitelje, grajščake na narodno delo, in naposled i — Slovenke. „Pri tako lepem delu ne smete zaostati. Ve ste prve gojiteljice človeku, iz Vaših ust sliši dete prve mile glasove tistega jezika, ki mu bo vse žive dni drag in mil. Naj so zatorej slovenski glasovi prvi, v katerih mu ve razodevate svojo ljubezen in mu dajete prve nauke vsega dobrega in lepega. . . Vsekdar in povsod so se Slavjanke skazale velike domorodkinje našemu razširjenemu narodu.“

Graška „Slovenija“ je poslala pesnika Stanka Vraza k slovanskemu shodu v Prago; zastopal je tudi mariborški okraj. Ta slovanski shod v Pragi je za Slovence le z ozirom na vseslovanski vpliv važen, kajti udeležitev Slovencev je bila jako pičla. Slovenski člani so bili v jugoslovanskem odseku in dognali so, da se je postavilo na dnevni red tudi slovensko pitanje, imenoma zjedinjenje Slovencev, to je pa tudi menda jedino, kar se nanaša neposredno na nas. Shod je obrodil jako malo sadu; praški nemiri o duhovnih praznikih so razpršili shod prvlje, nego so mogli misliti na

izvršitev lepih njegovih načrtov t. j. pobratimstvo Rusov in Poljakov in organizacija avstrijskega slovanstva zoper nakane frankobrodskega nemštva.

Nekako sorodnost z udeležitvijo slovenskih poverjenikov pri praškem shodu ima poslanstvo dr. Štefana Kočevarja, pooblaščenca graške „Slovenije“, imenom štajerskih Slovencev v zbor hrvatsko-slavonsko-dalmatinski v Zagrebu, ki ga je sklical ban Jelačić v 5. dan junija — torej istodobno z vseslovanskim shodom v Pragi. — Poslanstvo Kočevarjevo je bilo odziv na povabilo Jelačićevo, čegar volilni red za oni deželni zbor v § 8. ponuja „dostojno mesto“ v zboru tudi „zastopnikom avstrijsko-slovanskih kronovin, ako hočejo razveseliti naš deželni zbor s svojo navzočnostjo“. Hrvatom se je zdela potrebna in izvršljiva ožja zveza Hrvatske s slovenskimi pokrajinami in „načrt pogojev z Ogri“ pridržuje Hrvatom pravico, „da smejo obnoviti staro politično zvezo“ z nekdanjimi hrvatskimi kraji, t. j. z Dalmacijoj, s „hrvatsko-slavonskoj krajinoj“, t. j. spodnjim Štajerskim in delom Kranjske poleg nekaterih k stari Hrvatski spadajočih isterskih pomorskih krajev.

Doktor Kočevar je šel v Zagreb z nastopnim pooblastilom graške „Slovenije“.

„Prišel je od nas že davno pričakovani čas, da se mi, po krvi in rojstvu bratje, in k temu še bližnji sosedje sporazumemo in stopimo v bratovsko vzajemnost. Mi Slovenci, mala vejica velikega debla slovanskega, raztrgani po dobro zvití, narodnostnašo podkapajoči politiki, nismo mogli poznati niti samih sebe med seboj, toliko menj še Vas, naše bližnje junaške brate. Ali zdaj je previdnost

božja, oznanjujoča svobodo in samostalnost vsem narodom, razdrila zapreke, katere so veje jednega debla razdeljevale, in je položila najsvetejše posestvo: narodnost v roke vsakega naroda. Nam se tedaj zdaj nalaga moško braniti, kar nam je podelila večna pravica; naše je torej zdaj, da razumemo čas, da si pripravimo bodočnost veselo in slavno. Ali da smo mi Slovenci prepričani, da se ta lepi namen more doseči le po vzajemni zložnosti in trdnem pouzdanji v naše drage brate Slavjane, posebno pak v vas bližnje bratske sosedo Hrvate, Šlavonce in Dalmatince in ostale Jugoslavjane, prosimo slavni sabor trojedine kraljevine po našem poslaniku dr. Štefanu Kočevarji, okraj-skem zdravniku v Podetrčtku, v imenu graške družbe „Slovenije“, da bi blagovolil sledeče naše želje prevideti in podpreti:

1. Hoteči kakor Vi, vsekdar zvesti in privrženi ostati milostivnemu cesarju našemu želimo, da se on in njegova rodbina za naprej obdrži na ustavnem prestolu pri vladi.

2. Da ostane država avstrijska neodvisna in da v bodoče ima svoj posebni narodni zbor.

3. Da se trsimo v bližnjo in ožjo zavezo stopiti z Vami, svojimi brati, v duševnem in materialnem oziru, takó da bi naša občna prizadevanja bila jednaka in se pravice slovanske narodnosti zdržale neoskrunjene.“

Doktor Kočevar je govoril ognjevitó in slavil ta zbor za epoho v zgodovini slovanski. A tudi ta korak je bil brezuspešen.

Tem, da je doktor Kočevar šel v Zagreb, da se pokloni onemu imenitnemu možu (Jelačiću

banu), ki je leta 1848 gotovo največ pripomogel, da nemško-madžarska revolucija ni razrušila naše države, pokazal je veliko rodoljubje svoje. V Zagrebu je v imenu Slovencev Hrvate pozdravil kot brate ter nje prosil, naj ne dajo, da bi Nemci Slovence uničili. Neustrašljivo se je potegoval za združenje vseh Slovencev. Hrvatski poslanci s slavnim banom Jelačićem so ga naudušeno vsprejeli in mu vso mogočo čast skazovali. Ko je bil nemški in madžarski upor srečno zadušen, imela je beseda drja. Kočevarja med Slovenci na Štajerskem največ veljave. Kakor doktor Janez Bleiweis vitez Trsteniški kranjskim, bil je doktor Štefan Kočevar voditelj štajarskim Slovincem. Vsi so ga častili in spoštovali kot najmodrejšega svetovalca svojega.

Dne 18. aprila 1848. so štajarski stanovi določili sestavo provizoričnega deželnega zbora. Temu so se hudo upirali gospodje in duhovni člani stanov, braneč staro pravico svojo; stoprav 29. aprila je bil boj končan in sklenoli so, da ima provizorični deželni zbor šteti 90 članov. Med toj devedesetoricoj je bil za mariborski okrog poleg drja. Janeza Gottweissa, ki ima velike zasluge za povzdigo in polepšanje trga Ljutomera, izvoljen poslancem tudi naš dr. Kočevar.

Med poslanci je bilo lepo število Slovencev, in tudi nekaj jako zmernih, Slovincem pravčnih Nemcev, a vender je bil slovenski program jako slabo zastopan; med našimi poslanci ni bilo nobenega sporazumljenja, niti vkupnega postopanja, vsak je imel svoj program; bili so med temi poslanci tudi možjé, ki niso imeli razuma za domačo reč.

O delovanji drja. Kočevarja v tem provizoričnem deželnem zboru ne morem ničesa povedati, ker nimam o njem nikakih podatkov. Da pa se je o vsaki priložnosti modro in krepko potegoval za svojim rojakom prirojene pravice, vidimo iz tega le: Poslancem kmetskih občin (Ptuj) je bil izvoljen Jakob Kreft, ki je bil na slovenski strani in se je potegoval odločno za slovenski program, čegar glavna točka je bila zedinjena Slovenija, poleg nje pa slovensko uradovanje. V tem provizoričnem deželnem zboru je prišel najprvle v podrobno razpravo § 1. Štajarska je jednota in nerazdružljiva vojvodina“, ki so ga vsprejeli v prvotni obliki. Zelo živahno razpravo je vzbudil stoprav § 12. „Razprave deželnega zbora in poslovanje deželnih osrednjih uradov se vrše v nemščini. Zasobniki pa smejo deželnemu zboru in omenjenim uradom podavati slovenske vloge“. Proti „taki predpravi“ nemščine je najprvle ugovarjal okrajni komisar Knaffl, a njemu se je vsaj močjo protivil Wasserfall, a naposled ga je vsprejela večina glasov.

Stoprav sedaj je izjavil poslanec Kreft svoje misli, prečital prvo izjavo, katera je zoper § 1. in 12. „Mi Slovenci smo že vložili prošnjo pri državnem zboru, da nas naj združe s Kranjskoj: mi hočemo ostati Avstrijci, a osnovati hočemo posebno kronovino; razdruženje Štajarske ni nemogoče, kajti Mali Štajar se je združil z ostaloj deželjo še le pred 400 leti. To postopanje poslanca Krefta je bilo jako neprimerno, ker je stoprav

pri § 12. ugovarjal zoper § 1. ugovarjal torej zoper nerazdružljivost dežele, namesto da bi bil to storil že pri posvetovanji o tem odstavku; a takrat se ni oglasil niti jeden Slovenec proti § 1. To nerodnost Kreftovo so živo čutili tudi slovenski poslanci, ker niso bili za združenje Štajarske. „Žal, da takrat menda ni bil navzočen v zboru doktor Kočever, gotovo bil bi on spretnjeje od Krefta zastopal slovensko reč.“ *)

Delovanje doktorja Kočeverja na političnem polju je res ostalo brez uspeha, a vendar nam je živojasen dokaz, da je imel vedno blage namene. Po burnem letu 1848. ni se morda več brigal za nikako poslanstvo, akoprem je kot spreten govornik, vedno srečo želeč svojemu ubogemu narodu, imel zato lepe sposobnosti; deloval je pa drugim načinom za prosveto in napredek slovenskega ljudstva, katero je ljubil nad vse: Po 1860. letu začeli so vestni slovenski rodoljubi po mestih, pozneje tudi po trgih ustanovljati „Čitalnice“. Prva „Čitalnica“ je nastala leta 1861. v Mariboru, a drugo leto je pomočjo nekih rodoljubov doktor Kočever ustanovil v Celji „Čitalnico“. To njemu ni bilo težavno, ker je bil v Celji in okolici njegovi nekako središče, okoli katerega so se radi zbirali razumniki poslušajoč njegove modre nasvete. Celjski „Čitalnici“ je doktor Kočever bil več let predsednikom ter je ogovoril goste, ko se je „Čitalnica“ odprla na pr.:

„Z veselim srcem pozdravljam Vas, naše sosede in prijatelje iz Kranjskega, ki ste se potrudili v Celje, da povikšate slovesnost pri začetju

*) Gl. Jos. Apth „Slovenci in 1848. leto“ str. 171.

naše čitavnice. Posebe pozdravljam še, Vas prvega podpornika slovenske literature, obče spoštovani gosp. dr. Bleiweis! Vaša navzočnost je naša radost, je naš ponos. Pozdravljam tudi Vas drage nam brate iz Maribora in Vas iskrene domoljube iz Celja in celjske okolice, ki sta zedinili svoje moči, da ustanovite tukaj prvo slovensko društvo. Pred letom še nikdo mislil ni, da bi kaj takošnega v Celji mogoče bilo. Nenadoma pokaže se misel čitavnice kot migljajoča zvezdica na našem obnebju, — in uresniči se društvo. Tak hitro deluje ljubav do slovenskega jezika: to je sila narodnega čutja. Srce mi veselja igra, ako premislim, da naš narod takošno čutje ima. Spominjam se še dobro onega časa, kadar je le pet ali šest domoljubov v celi Štajarski Sloveniji bilo. — Oj, kako žalostno je takrat bilo! — Ali sedaj je vse drugač. Tolika množina domoljubov, ki smo se tukaj sešli, dokazuje, da naš narod nima samo sebičnih ljudi, ampak da je za žlahtno čutje sposoben, da je za veličastno djanje pripraven, in da ima moč, svojo narodnost varovati. Ponašam se z narodom našim in ljubim ga tako, kakor sem ljubil svojo mater. Svoje matere ne bi bil zapustil, čeravno ni bila bogata in imenitna, ako bi se meni svetla kraljica bila ponudila na mesto matere stopiti. Tako ne zapustim slovenskega naroda, čeravno bi bil zadnji narod na svetu. Za ves svet njega ne zapustim! . . .*)

Kjer koli je bila na Slovenskem kaka narodna svečanost, vsake se je udeležil, ako ga ni preprečila njegova služba.

*) Gl. „Novice“ 1862. str. 67.

L. 1863 je pokojni dr. Anton Klemenčič,*) bivši župnik v Ljutomeru, iskren narodnjak osnoval sijajno svečanost v čast svetemu Cirilu in Metodu. Ta velikanska svečanost, pri kateri je bilo zbranih več tisoč ljudi iz mnogih krajev slovenske domovine, vršila se je pri „vili“ na Kamenščaku, ki je bila za tistega časa lastnina imenovanega gospoda župnika. Pri tej svečanosti je bil prisoten tudi dr. Kočevar. Jaz sem tedaj stanoval pri g. drji. Klemenčiči ter sem kot dijak mu pomagal delati priprave za svečanost, pokazal mi je pismo od drja. Kočevarja, v katerem je pisal, da iz Celja pride več rodoljubov v Središče, kjer bodo pri njegovem bratu obedovali in se po obedu privezli v Ljutomer. V tem pismu je pokojnik jako hvalil rodoljubno podjetje pokojnega drja. Klemenčiča; drugo leto je bil v Ptuji, kjer je óndešnja „Čitalnica“ obhajala svojo obletnico, s svojim sinom Štefanom in je ondi krasno govoril.

Bil je tudi ud vsakega narodovega društva, kupoval slovenske knjige ter jih poklanjal dijakom. Poseben prijatelj je bil dijaški mladini. Po možnosti je rad podpiral nadarjene mladeniče. Marsikateri gospodov čitateljev, ki so leta 1860. in pozneje študirali na mariborski gimnaziji, spominja še se nekega dijaka — velikega šaljivca, ki je iz Maribora v Celje dvojko prinesel in pozneje bil vzet v vojake (umrl je pred nekimi leti kot nadporočnik v Zagrebu). Tega dijaka je v Celji doktor Kočevar izdatno podpiral, ker je bil na-

*) Dr. Anton Klemenčič rojen 1819. pri Kapeli v Sl. go-ričab, umrl 11. nov. 1873. v Ljutomeru.

darjen in izvrsten pevec tenorist. To mi je sam pripovedoval nekaj let pozneje v Gradci rekši: „doktor Kočevar so bili moj drugi oče“.

Kakó je ljubil svoj narod, naj bodo v dokaz njegove besede, ki jih je pisal imajoč 25 let, Stanku Vrazu: „Ni je krepkeje sile na svetu, kakor je rodoljubje; ono nam daje moč prezirati posvetno blago, krepča nam voljo, da se lotimo vsega, kar bode domovini na čast in korist, ter nas sili žrtvovati svoje življenje za srečo naroda“: Ta ognjena ljubezen do svojega naroda za mladeniške dobe, ni ga ostavila za sive starosti, kar tudi sam pravi: „Verjemite mi, da se človeku na starost zdi, da vse drugo je malo ali nič, samo to, kar je človek za narod in občni blagor storil, to ostane in ima svojo vrednost“.

Doktor Kočevar pisatelj slovenski.

Dr. Kočevar je bil zelo vnet za ilirizem, a je li v tedanje časopise kaj pisal, ne vém za gotovo, a morda je pisal, kar se da videti iz omenjenega doktorju Preširnu pisanega pisma. Da se je pečal hrvaščinoj, znano je iz Vrazovega pisma, katero mu je pisal iz Zagreba dne 15. januarja 1839. leta. V tem prijateljskem pismu piše Vraz med ostalim: „Hvala Tebi na Tvojem več dosta lépo pisanom ilirskom listu' Ja sam s Tvojom ilirštinom premda ne podpuno, ipak dosta zadovoljan, budući u dojdućem ako ne bolja venda gora biti neće.“*) Zbiral je tudi delj časa besede za hrvaški slovar,**) a v katerem hrvaškem slovarji se nahajajo od njega zbrane besede, ni mi znano. Naš slavni Božidar piše o njem: „Doktor Št. Kočevar — — — znan je Slovencem po svojem blagem srci, čistem značaji, dela blizo pol stoletja neopešano besedo, pismom in tvornoj pomočjo na vseobčno korist in boljšo bodočnost svojim rojakom. Spoštovanje do njegove toliko

*) Gl. St. V. V. str. 185.

***) Gl. Iv. Macun „Kajževna zgodovina slovenskega Štajerja“ str. 126,

vredne in zaslužene osebnosti je splošno; da mu slava ne povene.*) Iz teh besed bi se dalo sklepati, da je doktor Kočever časi kak članek poslal v kak slovenski časopis, in to je lahko mogoče; bil je živo vnet za književni napredek Hrvatov in Slovencev, a da ni mnogo pisal, temu sta po vsej priliki dva važna vzroka. Prvič on ni morda imel mnogo tvarilne sile; drugič ni imel mnogo za pisateljévanje potrebnega časa, ker njegov poklic ga je strogo vezal na vestno izvrševanje svojih dolžnosti. Dr. Kočever je bil na glasi zdravnik, katerega so bolniki radi obiskavali in mu mnogo zaupali, a bil je zeló vesten. To še pripovedajo ljudje v Podčetrtku in v Celji, ki so ga dobro poznali, a o tem tudi svedoči prijatelj mu Stanko Vraz v pismu, katero je pisal dne 12. kolovoza leta 1843. iz Celja svojemu prijatelju Muršecu. Bil je Vraz tedaj v Celji z doktorjem Kočeverjem. V tem dismu piše Vraz prijatelju si Muršecu, naj pride v Celje, kjer bodo se mnogo razgovarjali, izpričajoč se, da on ne more v Dobrno — — „ja nisam ovdě svoj čověk, nego sam izza svega druga kao ludo janje izza stare majke. Prilika nije moja nego Kočevareva, a Kočever opet nije svoj, nego rob svoje službe, koja ga zove strogim glasom na město zvanja.*)“

Kar nam je dr. Kočever ostavil kot plod svojega uma in mnogoletnih izkušenj, mala je, samó 48 strani imajoča knjižica, kateri je naslov: „Slovenska mati. Podučna knjiga materam, kako

*) Gl. Lapajne. „Politična in kulturna zgodovina Itajerskih Slovencev“ str. 261.

*) Gl. St. V. V. str. 325.

naj sebe in svoje otroke zdrave ohranijo“. Tiskana v Ljubljani 1882. Blagi dr. Kočevar je pisal to delce za časa svojega mirovanja ter je dal natisniti nekaj mesecev pred smrtjo svojoj, torej še starec sivolasec bil je poln vznešene ljubezni do naroda svojega, kakor za mladeniške dobe. Ni mi moči svoje sodbe izreči o tem delci, ker nisem strokovnjak, a baš zbog tega, blagi čitatelj, čitaj kar o njem piše v „Ljubljanskem Zvonu“ l. 1883. str. 63 itd. vrli narodnjak, marljivi pisatelj in strokovnjak, naš dični dr. Josip Vošnjak:

Slovensko slovstvo ima le malo v medicinsko stroko spadajočih knjig. Strogo znanstvenih nimamo in jih ne moremo imeti, a tudi popularnih je prav pičlo število. Razen že zastarelega dr. Prelogovega prevoda Hufelandove makrobiotike in že pošlega „Domačega zdravnika“, kateri pa ni iz zdravnikovega peresa, donašale so Mohorjeve knjige nekaj krajših zdravstvenih spisov, n. pr. o koleri, o prvi pomoči v smrtnih nevarnostih itd. Popularne knjige za kmetško ljudstvo, kako bi se naj ohranilo zdravje (Gesundheitslehre), še pogrešamo in želimo, da bi Mohorjeva družba kmalu našla pisatelja, kateri bi jej spisal tudi tako potrebno knjigo. Sicer pa jej ni treba pisatelja iskati, samó naprosi naj ga, da se loti še tega dela, naprosi naj pisatelja „Slovenske matere“, g. dra. Kočevarja in slovenski narod bo imel knjigo, s katero se bo lahko smel ponašati, kakor se sme z ravno te dni na svetlo dano poučno istega pisatelja ponašati.

Popularna literatura narasta pri vseh narodih, zlasti imajo Nemci cele biblijoteke pouku

prostejšega ljudstva namenjenih knjig. A navadno imajo vse te knjige toliko učenega balasta, da jih človek, kateri ni vsaj srednjih šol dovršil, ne razume in kar je v njih praktičnega zrna, skrito je pod plevelom učenih fraz. Pisateljem je na tem, da razkazujejo svojo učenost, pa nič menj tudi na tem, da ima knjiga toliko več tiskanih pol, kajti več pol, več nagrade. Ljudstvo ima tedaj prav malo haska od takega popularnega slovstva, posebno od onega, katero spisujejo učenjaki po teoriji brez pravega znanja dejanskih razmer. Kaka dobrodejna razlika med pisateljskim delom učenjaka-teoretika in med pisavo moža, učenega tudi v svoji stroki, a zajemajočega iz skoro petdesetletne praktične skušnje!

Obče čislani in obče priljubljeni starosta štajerskih Slovencev na večer svojega plodonosnega življenja ni mogel lepšega in koristnejšega božičnega daru prinesiti svojemu narodu, nego je storil s svojo knjigo: „Slovenska mati“. Spoznal je, da je treba pri korenu začeti, da je treba pred vsem skrbeti za zdrav in krepek zarod; a videl je premnogokrat, da zaradi slabih škodljivih navad se pokvari mladim materam zdravje, časi za vse življenje in se že pred porodom po gostem pa v prvem letu otroku vcepijo kali poznejših bolezni. „In to je nesreča za posamezne rodovine in za ves slovenski narod“. To spoznanje je napotilo g. doktorja, da je napisal pravila, po katerih se morejo ravnati žene noseče in žene porodnice, in kako se mora oskrbovati malo dete, da se mu telo in um krepko razvijeta.

Prečitavši to knjigo, nisem vedel, čemu bi se bolje čudil: ali kratki, jedernati pisavi, razumljivi vsacemu priprostemu človeku, brez blestečih ničevih fraz, ali temeljitemu poznanju ljudskih razvad in napak, ali modrosti naukov, ali prav po očetovsko ljubezni skrbnosti pisatelja za mater in dete! Takó pisati more le mož, ki je v svoji vednosti strokovnjak, čegar bistro oko pa ni zatemnilo kako pedantično učenjaštvo, ki je spoznal, kar je napačnega, a ni obupal o izboljšanju, temveč v svojem blagem srci preudarjal in premišljeval, kakó bi odpravil napake in pomogel k zdravemu, čilemu narastaju svojega toli ljubljenega naroda.

G. pisatelj deli vso tvarino v štiri oddelke: I. Žene v nosečem stanu. — II. Žene v porodni dobi. — III. Oskrbovanje otroka v prvem letu. — IV. Dete v drugem in tretjem letu. V vsacem oddelku napoveduje natančna pravila, kako treba ravnati materi in z materjo in otrokom in česa varovati, bodisi v jedi in pijači, bodi si v delu in v dušnem oziru, da se zdravje ohrani. Pri tem se ogiblje navadnih učenih uvodov iz anatomije in fiziologije in pripoveduje samó najpotrebnejše stvari o sestavi zraka, jedil, pijač, prebavljanja itd. Ker pa g. pisatelj vé, da se mora dijeta ravnati po premoženskih razmerah, pripoveduje tudi o tem zmislu svoje mnenje in navaja neškodljiva in škodljiva jedila za nosečo ženo, kateri med drugim ukazuje: „Ne treba jej zahajati v gostilnice, kar se itak ne spodobi za ženski spol“. Za škodljiva jedila spozna suhe, surove klobase, premastne mesene jedi, svínjsko, račje, gosje

meso itd. Posebno škodljiv je novopečen in vroč kruh". Obžalovati je, da se kmetska dekleta ne uče vsaj domačih jedil ukusno kuhati. Potem graja nesnago v hiši in kuhinji, nečisto sapo v sobah zlasti po zimi, dalje, da na kmetih vsi iz jedne sklede vsak s svojo žlico zajemajo brez krožnikov. Kjer govori g. pisatelj o hudih nasledkih duševne razdraženosti, pravi jedernato: „Huda jeza, dolgotrajna mržnja, otožnost z velikim žalovanjem in iznenadni trah vznemirijo dušo, stresejo čud in srcé, omamijo materine čutice, katere ravnajo rast otroku ter spridijo kri, od katere se redi otrok“. In tu g. pisatelj hudo graja, da se pri ženitvah ne gleda na medsobno ljubezen, ampak na imetje ali lepoto; in vsled tega toliko nesrečnih zakonov. Kdo ne bi pritrdil prelepim in modrim besedam: „Ako je mož prijazen, značajan in pameten, bode lepo ravnal z ženo, in ta ga bo spoštovala. Jednakih mislij in jednakega čutja bodeta zadovoljno živela. Ako pa je mož neotesan, neznačajan in nespameten ter se tako obnaša, da ona ljubosumiti začne, takrat ne more ga ne ljubiti, ne spoštovati in tem menje, ako je primerno starejši. Malo kateri dan mine brez prepira. On zanemarija ženo in gospodarstvo ter hodi kratkočasit se. Ona njemu očita nemarnost, on njo zmerja, beseda besedo prinese in do tepeža pride!“ In nasledki, kako plastično so opisani! Žena žalostna in pobita, ali razdražena in jezna nima veselja do življenja. Bledega in upadenega (prav „upalega“. Pisatelj) lica, hira na duši in telesu. Ne mara za moža, v strahu pred njim ne more mu odkritosrčna biti in začne ga

črtiti. V hirajoči materi ne more dete zdravo ostati, in zgodilo se je, da je ali umrlo, ali tako slabo porodilo se, da za življenje ni bilo sposobno. Torej naj dobro premislijo stariši, komu hočejo dati hčer za ženo. Nepremišljena ženitev je navadno polna nesreče."

V drugem oddelku se kaže zares očetovska skrb za porodnico. Tu ima pisatelj dovolj gradiva za opravičeno grajo kmetskih babic in njih ravnanje s porodnicami. Malo preveč zahteva vendar g. pisatelj, ako ukazuje, da mora porodnica vsaj celih 8 dnij v postelji ostati. Posebno svari pred škodljivimi uplivi, kakor so: „pregrešek v živežu, premraženje, bivanje v kužnem zraku, nesnažnost, silno ganenje srca, iznenadeno veselje, velika žalost, stres duše, jeza, strah.“ „Pridna gospodinja imej o tej priliki svoje stanovanje zmerom snažno. Ona ne trpi umazanih in s prahom pokritih stolov, klopij in mize. V postelji ne trpi stare slame, umazane žimnice, rjuhe in odeje. Snažno stanovanje priča za njeno pridnost. Ker so porodnice jako občutljive ter rahlega zdravja, mora se prijazno ter uljudno ž njimi ravnati.“ Zato g. pisatelj zahteva od moža, ako je pameten, značajan in ljubezniv, „kar bi vsak moral biti,“ da si bode prizadeval, da žena mirna in zadovoljna ostane; sedel bode, kadar ima čas pri njeni postelji, pomenkoval se prijazno, govoril o prijetnih dogodkih, zamolčal nesrečo pri gospodarstvu in v rodbini, opominal domačine, naj se spodobno obnašajo proti gospodinji, odvracal bode silne obiskovalce in vse odvrnil, kar bi moglo ženo razdražiti ter provzročiti skrb, otožnost, nevoljo, srd, jezo,

strah in grozo. — „Mož mora skrbeti, da se odvrnejo vsi škodljivi vplivi od žene, ako hoče obvarovati sebi gospodinjo, otroku pa mater živo in zdravo.“ Zares zlate besede, katere morejo izvirati le iz ust moža, ki je sam dal najlepši vzgled ljubeznivega družbinskega življenja.

V III. in IV. obrača g. pisatelj svojo skrb na ravnanje z otrokom novorojencem in od 1. do 3. leta. Jako zanimljiv je opis, kako se razvija otroški um. Tudi tu se nam kaže g. pisatelj bistrim opazovalcem in psihologom, ki sledi korak za korakom duševnemu razvoju otroka od prve dobe, ko začne mater spoznavati po glasu, dokler je tudi po vidu ne razločuje od drugih oseb. „Skozi okno vidi po dnevi na dvorišči domače živali, ali na vrtu rože, drevesa, vodo, morda mimo tekoče vozove na cesti, priprežene konje ali vole, po noči na nebu zvezde in luno, na katero posebno rad gleda. Koncem prvega ali v drugem letu bode zapazil bližnje in oddaljene hiše, različna poslopja, posamezna drevesa, hoste, hribe, na hribih cerkve, potem drdrajoče vlake, delavce na polji, voznike na cesti, popotnike, vojake; v 3. letu bode razločil njivo od travnika, na slednjem nabiral rože, katere mu imenuje mati. Mati mu tudi imenuje pridelke na njivah nasejane ali zasajene, ptiče leteče in pevajoče. Ona mu kaže na sadnih drevesih črešnje, slive, hruške, jabelka.“ Srečen otrok, ki ga mati skrbno vodi v prvih letih njegovega bitja, srečna pa tudi mati, ker čuti, da v tej dobi življenja je ona jedina vse nedolžnemu detetu in da v njegovem duhu ni prostora za drugo mišljenje in drugo ljubezen, kakor do mile mamice.

„Slovenska mati“ naj tedaj roma v vsako slovensko hišo, da s svojimi zlatimi pouki odpravi škodljive napake in razvade, zaradi katerih se je že marsikatera slovenska mati ugonobila ter da da pomore k izreji zdravega in krepkega narastaja. G pisatelja pa prosimo, naj se loti še drugega dela, katero nam sam obeta na koncu svoje knjige, naj spiše po svojih mnogoletnih skušnjah pouk, kako je skrbeti v poznejših letih za telesno zdravje in umno razvitje otrok in kako za telesno in duševno zdravje ljudstva sploh.

Dragi čitatelj, misli si kake vrednosti mora biti to delce, o katerem je g. dr. Vošnjak tako izvrstno sodbo izrekel. Da je zelo dobro, porok je tudi to, da se je na hitrem razpečalo.

Druge knjige, katero je blagi pokojnik obečal in katero je g. dr. Vošnjak živo želel, ni spisal, in smrt ga je vzela poprej nego si je morda za njo načrt naredil.

Tem je končan kratek, nedostaten življenjepis imenitnega Središčana, ki je bil človek, da ga smemo Slovenci ponosno imenovati našinca. Da se porodi vsako deseto leto v vsakem trgu in mestu na Slovenskem dr-ju. Kočevarju jednak mož, Slovenci bi imeli veselo bodočnost.

Želeti bi bilo, da se vzida na pročelji rojstne hiše dr-ja. Kočevarja, ako ne prej, vsaj leta 1893., ko se izpolni deset let, kar je umrl, spomenica-plošča. To bo gotovo lepši, trajniši, njemu dostojniši spomenik od mojega skromnega življenjepisa. Središčani ne pozabiti svojega dičnega zemljaka!

Imam še se zahvaliti vsem onim gospodom, ki so mi blagoizvolili poslati podatke o življenji pokojnega dr. ja. Kočevarja; in ti so: č. g. dr. Josip Pajek, gimn. profesor na c. kr. gimnaziji v Mariboru; č. g. Matej Slekovec, župnik pri sv. Marku, ki je sam spisal kratek životopis pokojniku, a jaz sem ga porabil; č. g. Vinko Gèršak, župnik v Podčetrtku, č. g. Josip Plepelec, novomašnik in g. dr. Ivan Dečko, sestavitelj v pisarni g. dr. ja. Josipa Sernca v Celji. Sedaj deželni poslanec.

Kar sem pisal o osem in štiridesetem letu, posnel sem vse, neke stavke tudi doslovno prepisal iz izvrstne knjige: „Slovenci in 1848 leto“. Spisal Jos. Apih, profesor dež. vel. realke v nov. Jičinu. V Ljubljani 1888. Založila „Matica slovenska“ in sicer zaradi tega, da neučenjaki, katerim ne pride omenjena knjiga v roke, imajo vsaj mali pojem o oni za Slovence znameniti dobi. Ta knjiga je vredna, da jo vsak Slovenec vsake kvatre pomno prečita. Samó neka sicer mala, a neprijetna napaka se je v njo vrinola: Na strani 132. stoji tiskano: „Dne 15. julija je zbral dr. Ferdo Kočevar malone 500 kmetov okrog sebe.“ Ta mož ni bil Ferdo Kočevar, ki je bil leta 1834 v Žalci rojen, bil je tedaj še premlad, ni torej mogel govoriti pred takoj množicoj ljudstva. Tudi Ferdo Kočevar ni bil doktor, akoprem je začel študirati medicino, temveč revident pri računstvu v Zagrebu, kjer je l. 1876. začel na umu pešati ter je umrl meseca oktobra 1878 v Gradci. Mož, ki je omenjenega dne zbral toliko kmetov okoli sebe, bil je naš dr. Štefan Kočevar. V Poličanah so osnovali nekako politiško kmetško društvo, da

bi tolmačili kmetom dogodbe časa, in tukaj je dr. Štefan Kočevar izvrstno govoril, le škoda, da tega govora ni moči do rok dobiti.

Konečno moram izreči presrčno zahvalo g. Ivanu Kočevarju, nečaku pokojnikovemu, ki mi je toliko pripomogel, da se je mogla knjižica začeti tiskati. Tem je vrli narodnjak pokazal posebno spoštovanje in veliko ljubezen do strica svojega, kateremu bodi časten, dolgotrajen spomin!

